

PAWEŁ CIEŚLA

Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Opolskiego

<http://orcid.org/0000-0001-7127-7742>

pawel.ciesla@uni.opole.pl

Działalność Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego w latach 1927–1939

1. Status i funkcjonowanie związku młodzieżowego w okresie międzywojennym –
2. Ewangelicki model wychowania młodzieży w ZPME WŚ – 3. Działalność patriotyczno-religijna i społeczna – 4. Działalność kulturalno-oświatowa – 5. Działalność rekreacyjno-sportowa

Po zakończeniu I wojny światowej na ziemiach wywalczonych i przyznanych Rzeczypospolitej Polskiej oraz usankcjonowaniu funkcjonowania Kościołów protestanckich ożywiły się również działania społeczno-oświatowe i religijne młodzieżowych organizacji i ruchów ewangelickich, zyskując aprobatę władz, z uwagi na czynne włączenie się w odbudowę państwowości polskiej, a także propagowanie idei polsko-ewangelickiej. Inicjowane wówczas oddolnie młodzieżowe organizacje ewangelickie przybierały najczęściej formę stowarzyszeń społeczno-kulturalnych, zmierzających do: „Zaangażowania jak największej liczby osób poprzez wprowadzenie ich na listę członków, a następnie włączenie ich w działalność statutową”¹. Jednocześnie zapewniano im opiekę duszpasterską ze strony wspólnoty, otaczając młode pokolenie szczególną troską.

Aktywizacja młodzieży stanowiła bardzo ważny obszar działań wszystkich stowarzyszeń ewangelickich w okresie międzywojennym, przyczyniając się

¹ Jan Szturc. 2012. Stowarzyszenia społeczne w polskim luteranizmie. Ujęcie historyczne. W *Kościół luterancki na ziemiach polskich (XVI–XX w.), w ramach Rzeczypospolitej państw ościennych i na emigracji*. Red. Jarosław Kłaczek, 256. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

przede wszystkim do kształtowania charakteru, pogłębiania samoświadomości i tożsamości wyznaniowej młodego pokolenia, które w przyszłości będzie stanowiło grono jego członków (zaplecze dla ich działalności)², ale także do wzajemnej integracji, poprzez uwzględnienie w swych programach celów kulturalno-oświatowych, umożliwiających przygotowanie młodzieży do pełnienia ważnych obowiązków społecznych i narodowych w państwie³. Dlatego też w ramach stowarzyszeń młodzieżowych funkcjonowały obok siebie zazwyczaj sekcje: religijno-etyczne, samokształceniowe, wykładowe, robót ręcznych, przysposabiające do pracy, towarzyskie, sportowe, teatralne czy koła śpiewacze. Warto podkreślić, że pomimo zorganizowania dużej liczby młodzieżowych stowarzyszeń przez parafie protestanckie w okresie międzywojennym: „Ich rozdrobienie nie sprzyjało większemu rozmachowi działań tych stowarzyszeń, gdyż na ogół pozostawały one stosunkowo małe”⁴.

Informacje dotyczące działalności Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego (jednego z głównych zrzeszeń młodzieży ewangelickiej w okresie II Rzeczypospolitej, wspólnie z Towarzystwem Polskiej Młodzieży Ewangelickiej w Warszawie⁵ i Związkiem Polskiej Młodzieży Ewangelickiej w Łodzi⁶) ukazywane są w opracowaniach naukowych zazwyczaj fragmentarycznie – w ramach wykazów i zestawień funkcjonujących stowarzyszeń ewangelickich⁷. Dlatego też zasadnym staje się podjęcie próby uszczegółowienia z perspektywy pedagogicznej (w układzie problemowym) szerokiego spektrum oddziaływania związku, wspierającego integrację młodzieży oraz ich wychowanie w duchu ideału ewangelika-Polaka. Z uwagi na początkowe problemy, związane z organizacją struktur związkowych i wyznaczeniem głównych obszarów organizacji czasu wolnego młodzieży ewangelickiej, skoncentrowano się przede wszystkim na przedziale cza-

² Agnieszka Godfrejów-Tarnogórska, Ewa Józwiak. 2017. Funkcjonowanie i struktury organizacyjne Kościołów. Kościół ewangelicko-augsburski. Kościół ewangelicko-reformowany. W *500 lat Reformacji w Polsce*. Red. Paweł Ciecieląg, Ewa Józwiak, Agnieszka Godfrejów-Tarnogórska, 36. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.

³ Jan Szeruda. 1934. „Uwagi o ideologii i zadaniach Stow. Młodz. Ewang”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(4): 67.

⁴ Szturc. 2012. *Stowarzyszenia społeczne w polskim luteranizmie*, 257.

⁵ Zob. Jan Szturc. 2006. *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w polskim ewangelicyzmie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 101–114.

⁶ Zob. Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Krzysztof Woźniak. 2002. *Łódzcy luteranie. Społeczność i jej organizacja*. Łódź: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 61–86.

⁷ Zob. Piotr Greiner. 1993. *Polski ruch młodzieżowy w województwie śląskim w latach 1922–1939*. Wrocław: Wydawnictwo „Tart”; Grażyna Kubica-Heller. 1996. *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim. Studium historyczno-socjologiczne*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo „Głos Życia”; Szturc. 2006. *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w polskim ewangelicyzmie*.

sowym obejmującym lata 1932–1939, związanym również z wydawanym przez związek czasopismem „Głos Młodzieży Ewangelickiej”.

1. Status i funkcjonowanie związku młodzieżowego w okresie międzywojennym

Związek Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego (dalej: ZPME WŚ) powołany został z inicjatywy ks. Józefa Nierostka⁸ podczas zjazdu Koła Polskiej Młodzieży Ewangelickiej (aktywnie funkcjonującego od 1926 r. w zborze cieszyńskim i okolicach za sprawą sekcji teatralnej i prowadzenia chóru) w 1927 r. w Ustroniu, aby umożliwić młodzieży ewangelickiej wzajemną integrację poprzez organizowanie podobnych kół w parafiach na terenie całego regionu na wzór zagranicznych towarzystw młodzieżowych⁹. O skuteczności oddziaływania ZPME WŚ w zakresie aktywizacji i integracji młodzieży ewangelickiej w analizowanym okresie świadczy znaczny rozwój sieci zorganizowanych kół młodzieżowych w regionie Śląska Cieszyńskiego i Górnego Śląska. W 1932 r. funkcjonowało w ramach związku 21 oddziałów terenowych, a w 10. roku działalności – jubileuszowym – liczba oddziałów uległa podwojeniu (42 koła)¹⁰. Po zajęciu w 1938 r. Zaolzia, gdy nastąpiło długo wyczekiwane zjednoczenie młodzieżowych organizacji ewangelickich pod względem organizacyjnym (tj. włączenia Zrzeszenia Młodzieży na Zaolziu w strukturę ZPME WŚ)¹¹, powstał silny i wpływowy związek w skali krajowej, który w swych 80 kołach zrzeszał około 5 tys. członków¹². Znaczny rozwój sieci ewangelickich kół młodzieżowych był możliwy przede wszystkim dzięki szczegól-

⁸ Ks. Józef Nierostek (1901–1943) – patriotyczny duszpasterz, publicysta, redaktor, wykładowca, wychowawca i przyjaciel młodzieży, a także animator kultury i społecznik, wywodzący się ze środowiska robotniczego. W 1925 r. ukończył studia na Wydziale Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Następnie został ordynowany do pracy w charakterze praktykanta u ks. Oskara Michejdy w Trzyńcu, by w kolejnym roku rozpocząć posługę na stanowisku wikarego u ks. sen. Kubisza w Cieszynie, gdzie zajął się organizacją związku młodzieżowego, którego był wieloletnim opiekunem i przewodnikiem. Ponadto w latach 1933–1934 był redaktorem „Posła Ewangelickiego” oraz wydawcą i publicystą w czasopiśmie młodzieżowym „Głos Młodzieży Ewangelickiej” (w latach 1932–1933 i 1936–1939). W 1936 r. został wybranym prezesem Ogólnopolskiego Związku Młodzieży Ewangelickiej. Zob. Adrian Uljasz. 2016. „Ksiądz Józef Nierostek (1901–1943). Patriotyczny duszpasterz, redaktor i publicysta z Cieszyna”. *Wiekі Stare i Nowe* 10(15): 98–118.

⁹ Jan Szturc. 1998. *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI–XX w.* Bielsko-Biała: Ośrodek Wydawniczy „Augustana”, 216–217.

¹⁰ Uljasz. 2016. „Ksiądz Józef Nierostek (1901–1943). Patriotyczny duszpasterz, redaktor i publicysta z Cieszyna”, 99.

¹¹ Józef Nierostek. 1938. „Wielki dzień”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(10): 185.

¹² Zob. 1938. „Kronika: Cieszyn”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(8): 159.

nemu zaangażowaniu prezesów Zarządu Głównego ZPME WŚ: ks. Pawła Nikodema (1927–1933), ks. Józefa Nierostka (1936–1937) oraz ks. Władysława Pawlasa (1937–1939)¹³.

Początkowy okres działalności ZPME WŚ poświęcony został nie tylko na organizowanie i tworzenie nowych kół w miejscowościach zamieszkałych przez większe skupiska ludności ewangelickiej, ale przede wszystkim na sformułowanie celów i preferowanych kierunków pracy, metod i środków aktywizacji młodzieży, w celu urzeczywistnienia „ideału ewangelika-Polaka i jego zadań w zmartwychwstałej ojczyźnie”¹⁴.

Zgodnie ze statutem¹⁵ cele działalności ZPME WŚ opierały się na trzech płaszczyznach:

- patriotyczno-religijnej i społecznej (związanej z pielęgnowaniem i pogłębianiem życia religijnego i narodowego oraz kształtowaniem wrażliwości społecznej wśród młodych ewangelików),
- pracy kulturalno-oświatowej (polegającej na formowaniu charakteru, rozwoju intelektualnym młodzieży, propagowaniu czytelnictwa, rozwijaniu zainteresowań i przysposobieniu do pracy),
- rekreacyjno-sportowej (ukierunkowanej na dostarczanie rozrywki oraz kształtowanie życia towarzyskiego młodzieży).

Powyższe cele młodzież ewangelicka zrzeszona w związku urzeczywistniała m.in. poprzez: działalność ewangelizacyjną, prowadzenie szkółek niedzielnych, zakładanie i prowadzenie bibliotek w oddziałach terenowych, pracę w chórach i przygotowanie przedstawień teatralnych, organizację i realizację wykładów, kursów samokształceniowych, zjazdów, zebrań dyskusyjnych, turniejów sportowych, wycieczek czy kolonii oraz wzajemną integrację (spotkania towarzyskie i współpraca między poszczególnymi kołami związku)¹⁶. Nieustannie zachęcano młodzież do wstępowania w szeregi związku i podejmowania pracy ideowej na niwie społecznej, sugerując, że jest to „obowiązkiem każdej panny i każdego młodzieńca ewangelickiego”¹⁷.

¹³ Tomasz Hajewski. 2009. Działalność katowickiego koła Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej w latach 1927–1939. W *Wkład ewangelików w obronie polskośći w Katowicach i na Górnym Śląsku w latach 1919–1939*. Red. Jan Szturc, 9. Katowice: Wydawnictwo „Głos Życia”.

¹⁴ Józef Nierostek. 1936. „Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(6): 103.

¹⁵ 1934. *Statut Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego*, § 3, 1.

¹⁶ 1934. *Statut Związku*, § 3, 2.

¹⁷ Wu. 1934. „Praca”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(5): 96.

Wśród problemów, z jakimi musiały zmierzyć się poszczególne oddziały terenowe ZPME WŚ, należy wymienić przede wszystkim: początkową nieufność ze strony starszych zboru względem podejmowanych przez młodzież ewangelicką działań, brak równouprawnienia w zestawieniu z młodzieżą ewangelicką narodowości niemieckiej w dostępie do infrastruktury kościelnej (szczególnie na terenie Górnego Śląska, gdzie administratorami parafii byli duchowni niemieckojęzyczni)¹⁸, silna konkurencja ze strony niemieckich organizacji młodzieżowych, finansowanych przez władze kościelne, konieczność wynajmowania lokali, by odbyć zebrania, wykłady czy próby zespołów, utrudniony dostęp do boisk sportowych i sal gimnastycznych, brak możliwości zorganizowania biblioteki na terenie koła, niedobór adekwatnych i urozmaiconych programów, przystosowanych do potrzeb i oczekiwań młodzieży, a także uwidaczniające się różnice w sposobie organizacji i funkcjonowania kół związkowych, czego skutkiem ubocznym było: „Rzadkie przejawianie troski o dokumentowanie działań społecznych, gdyż często nie przypisywano im większej doniosłości poza doraźnymi zadaniami”¹⁹. Niemniej jednak, pomimo występujących problemów, młodzież ewangelicka: „Skutecznie zaznaczyła swoje istnienie w środowisku społecznym, organizując się w jedną całość i pobudzając do działania ośrodki dotąd bierne”²⁰.

2. Ewangelicki model wychowania młodzieży w ZPME WŚ

Idea ewangelickiego modelu wychowania, podkreślającego znaczenie tradycji, religii i aktywności społecznej w życiu młodego człowieka, znalazła swoje odzwierciedlenie w działalności ZPME WŚ. Obowiązkiem członków zwyczajnych było m.in. pielęgnowanie osobistego życia religijnego, zgodnego z zasadami Ewangelii (by być wzorem do naśladowania dla rówieśników), niesienie pomocy osobom potrzebującym oraz propagowanie czytelnictwa i oświaty²¹. W programie wychowawczym stowarzyszenia można odnaleźć również inspiracje akcją religijno-społeczną, prowadzoną przez amerykański związek Y.M.C.A.²², prefe-

¹⁸ Adam Gaś. 1936. „Kronika: Świętochłowice – W. Hajduki”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(6): 129.

¹⁹ Szturc. 2012. *Stowarzyszenia społeczne w polskim luteranizmie*, 257.

²⁰ Kubica-Heller. 1996. *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim*, 65.

²¹ Zob. 1934. *Statut Związku*, § 38, 6–7.

²² *Young Men's Christian Association* (dosł. Związek Chrześcijańskiej Młodzieży Męskiej) – międzynarodowa ekumeniczna organizacja, propagująca program oparty na wartościach chrześcijańskich, założona w 1844 r. w Londynie.

rujący koncepcję wszechstronnego wychowania i uwzględniający zarówno rozwój fizyczny, społeczny, umysłowy, jak i duchowy młodzieży, prowadzący do moralnego odrodzenia ludzkości²³.

Podejmowane działania z zakresu organizacji czasu wolnego i aktywizacji młodzieży zmierzały w kierunku ukształtowania określonego typu osobowości młodego ewangelika, charakteryzującego się następującymi cechami: pobożnością, uczciwością, sumiennością, zdobywaniem i poszerzaniem wiedzy, rzetelnością, poczuciem sprawiedliwości społecznej, życzliwością i solidarnością z innymi²⁴. Istotne były również zagadnienia związane z wychowaniem do pracy, realizowanym poprzez wdrażanie i zobowiązanie młodzieży do wypełniania obowiązków codziennych i związkowych, wspierających kształtowanie właściwych postaw względem pracy, zmysłu dyscypliny, oszczędności i systematyczności, co zarazem nawiązywało do ideału wychowawczego, głoszonego przez czołowe osobistości z otoczenia Naczelnika Państwa – marszałka Józefa Piłsudskiego²⁵.

Szczególnym zagrożeniem dla prawidłowej realizacji zasad wychowania ewangelickiego pod koniec lat 30. XX w. był rozprzestrzeniający się wśród młodzieży alkoholizm. Dlatego też, w trosce o zachowanie dobrych obyczajów, czynnie angażowano się w akcje z zakresu profilaktyki przeciwalkoholowej²⁶, organizując wykłady i odczyty uświadamiające młodzież o szkodliwości spożywanego alkoholu²⁷. Ponadto powoływano w kołach sekcje abstynenckie, czuwające nad właściwym zachowaniem młodzieży w trakcie wspólnych spotkań i zabaw towarzyskich²⁸.

Nie zapominano o młodszych członkach stowarzyszenia (w wieku 14–18 lat), dla których organizowano w oddziałach terenowych (w miarę możliwości) specjalne „koła dorostu”, pozwalające przygotować ich do aktywnego uczestnictwa we wspólnocie ewangelickiej w przyszłości, a także ukształtować pożądane cechy

²³ Stefan Grelewski. 1935. *Wyznania protestanckie w Polsce współczesnej*. Sandomierz: Diecezjalny Zakład Graficzno-Drukarski w Sandomierzu, 229–230.

²⁴ Józef Nierostek. 1937. „Czego chcemy?”. Jednodniówka wydana z okazji III Zjazdu Związku Tow. Polskiej Młodzieży Ewang. Rzeczypospolitej Polskiej: 13.

²⁵ Jon. 1935. „Generał Sosnkowski o wychowaniu młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(9): 170–171.

²⁶ Szturc. 2006. *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w polskim ewangelicyzmie*, 129.

²⁷ Zob. Józef Nierostek. 1937. „Młodzież a zagadnienie alkoholizmu”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(8): 152–154; Jon. 1938. „Tydzień trzeźwości”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(2): 30–31.

²⁸ Tadeusz Wojak. 1939. „Życie towarzyskie w towarzystwach młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(5): 85.

osobowościowe i: „Uchronić ich od wielu niebezpieczeństw, które na nich czyhają na każdym kroku”²⁹.

3. Działalność patriotyczno-religijna i społeczna

Idea wychowania młodzieży w duchu patriotyczno-religijnym stanowiła istotny aspekt funkcjonowania ZPME WŚ, pozwalający zaakcentować zaangażowanie i przywiązanie młodych ewangelików do odbudowy państwowości polskiej (w tym przeciwstawienie się krzywdzącemu stereotypowi, utożsamiającym ewangelików śląskich z ludnością niemiecką), a także podkreślić swoją odrębność w dominującym środowisku katolickim³⁰. Podejmowano więc działania zmierzające do formacji duchowej, narodowej i społecznej młodych ewangelików, stanowiącej podstawę życia prawdziwie ewangelickiego, wśród których warto wymienić m.in.: prowadzone wykłady i godziny biblijne, urządzone zebrania ewangelizacyjne, obchody rocznic kościelnych i państwowych (uświetniane występami chórów młodzieżowych), manifestacje poparcia dla władz, organizowanie młodzieżowych wycieczek krajoznawczo-turystycznych o zabarwieniu patriotycznym czy podejmowanie aktywności charytatywnej i wolontarystycznej.

Duszpasterze ewangeliccy związku – pragnąc, aby młodzież stawała się trzonem życia Kościoła i wносиła w niego ożywienie – opracowywali programy skoncentrowane na sposobie organizacji i prowadzenia tzw. godzin biblijnych, na których rozpatrywane było słowo Boże lub odpowiednio dobrane kazanie z jakiegoś zbioru kazań³¹, połączone z przemówieniem oraz śpiewem i modlitwami³². Następny poziom pogłębiania życia religijnego młodzieży upatrywano w organizacji studiów biblijnych, związanych z systematycznym i holistycznym rozważaniem mądrości zyciowych, zawartych w Piśmie Świętym³³.

²⁹ Paweł Bocek. 1937. „Zagadnienie dorostu w Związkach Polskiej Młodz. Ewang.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(7): 124.

³⁰ Marcei Kosman. 1980. *Protestanci w Polsce (do połowy XX wieku)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 48–53.

³¹ W skali roku – w zależności od koła – godziny biblijne urządzano z różną częstotliwością. Przykładowo: w oddziale Wisła-Centrum w 1936 r. zorganizowano ich 8. Zob. „Kronika Wisła – Centrum”. 1936. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(4): 78.

³² Andrzej Wantuła. 1933. „Jak urządzić godzinę biblijną”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(6): 3–4.

³³ 1934. „O pogłębienie życia religijnego wśród młodzieży i jego sposobach”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(10): 184.

Akcent narodowo-twórczy, obok religijnego, był silnie zakorzeniony w celach i programach działalności ZPME WŚ, zorientowanych na wsparcie procesu wychowania patriotycznego, przygotowującego młodzież do zaangażowania się i czynnej służby na rzecz własnego narodu, regionu i wspólnoty, zgodnie z hasłem określającym jednocześnie misję młodzieży ewangelickiej: „Bóg i Ojczyzna, honor i wielkość Narodu oraz potęga Państwa”³⁴.

Przywiązanie do narodu młodych ewangelików ujawniało się w szczególności podczas zjazdów związkowych, w trakcie których wysyłano do przedstawicieli władz centralnych, kościelnych i regionalnych depesze hołdownicze, wyrażające: „Gotowość polskiej młodzieży ewangelickiej do poniesienia największych ofiar, nie wyłączając ofiary życia i krwi, dla Ojczyzny i Narodu”³⁵. Ponadto czynnie uczestniczyli w obchodach rocznic państwowych, wyjazdach i działaniach patriotycznych, podkreślając swą gotowość i wierność do realizacji obowiązków obywatelskich i narodowych oraz przywiązanie do polskiej tradycji, historii i kultury. Potwierdzeniem poświęcenia się sprawie polskiej przez młodzież ewangelicką są sprawozdania z wycieczek: do Cierlicka (by oddać hołd polskim bohaterom narodowym, lotnikom: F. Żwirce i S. Wigurze, poległym w służbie ojczyzny)³⁶, Gdyni (gdzie podziwiano piękno polskiego portu, a także przypomniano o wydarzeniu zaślubin Polski z morzem)³⁷ i Piekar Śląskich (w momencie usypywania Kopca Wyzwolenia, symbolu wolności i złączenia z macierzą)³⁸, czy też z uroczystości przekazania ufundowanego przez młodzież ewangelicką pojazdu sanitarnego dla armii³⁹.

W ramach działalności kół związkowych koncentrowano się również na pracy społeczno-charytatywnej, m.in. poprzez organizowanie wydarzeń i występów kulturalnych⁴⁰, połączonych ze zbiórkami i loteriami, z których dochód przeznaczany był na cele kościelne (np. zakup organów w Dębowcu⁴¹). Wspierano także

³⁴ H.H. 1938. „Kronika: Drogomyśl – «Nasze życie»”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(10): 197–198.

³⁵ Jon. 1939. „Po zjeździe”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(6): 106.

³⁶ Józef Nierostek. 1932. „Z wycieczki młodzieży cieszyńskiej i czeskokoczeskiej do Cierlicka”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 1(1): 2.

³⁷ Gustaw Wojnar. 1933. „Z korytarza”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(7): 2.

³⁸ Efef. 1933. „Kronika: Z wycieczki Z.P.M.E. Woj. Śl. do Piekar”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(9): 4.

³⁹ 1939. „Sprawozdanie prezesa Gł. Zarządu ks. Wł. Pawłasa”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(6): 105.

⁴⁰ Zob. „Kronika: Skoczów”. 1935. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(3): 58.

⁴¹ 27 czerwca 1937 r. nastąpiło uroczyste poświęcenie przez ks. pastora Józefa Gabryśia – cztero-głosowych organów (wykonanych przez lokalnego mistrza stolarskiego i muzyka – A. Sikorę), ufundowanych z zebranych ofiar i składek związkowych młodzieży ewangelickiej z „Koła Dębowiec”.

inicjatywy społeczno-kulturalne (np. rozbudowa Domu Młodzieży „Prażakówka” w Ustroniu⁴²), mobilizujące młodzież do aktywności wolontarystycznej w pobliskich zakładach opiekuńczo-wychowawczych (m.in. w Ewangelickim Domu Sierot w Skoczowie czy zakładach „Ebenezer” w Dzięgielowie)⁴³. Nie zapomniano również o wsparciu finansowym i materialnym osób ubogich i bezrobotnych, szczególnie w okresie zimowym, spełniając tym samym swój obowiązek chrześcijański i społeczny⁴⁴.

4. Działalność kulturalno-oświatowa

Jednym z aspektów realizacji modelu wychowania ewangelickiego wśród młodzieży była praca kulturalno-oświatowa, u której podstaw centralne miejsce zajmowały prowadzone chóry i amatorskie sekcje teatralne. Organizowano także zebrania połączone z wykładami i odczytami. Ponadto poszczególne koła terenowe prowadziły szkolenia i kursy przygotowujące do pracy, powoływały zespoły samokształceniowe, a także propagowały czytelnictwo i działalność literacką oraz realizowały edukację religijną najmłodszych, prowadząc przy parafiach szkółki niedzielne. Poprzez powyższe formy działalności kulturalno-oświatowej, realizowane w ramach organizacji czasu wolnego młodzieży, starano się pogłębiać ich życie religijne: „Uprzystępniać i upowszechniać dziedzictwo kulturowe, jak i zachęcać do zachowań kreatywnych i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym”⁴⁵.

Zob. 1938. „Kronika Zw. Pol. Mł. Ew. Koło Dębowiec. Poświęcenie organów zakupionych przez młodzież”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(8): 156–157; 1937. „Wiadomości z kościoła. Z naszych zborów Dębowiec (Poświęćka)”. *Posel Ewangelicki* 53(25): 3.

⁴² W 1928 r., w ramach obchodów 10. rocznicy odzyskania niepodległości, staraniem ks. Pawła Nikodema rozpoczęto rozbudowę „Prażakówki” (poświęcenia kamienia węgielnego dokonał ks. senior Karol Kulisz) o północno-zachodnie skrzydło z salą zborową i sceną (wg wspólnego projektu Tadeusza Michejdy, Józefa Kozieła i Juliusza Stritzkiego), przeznaczoną na potrzeby wychowania społecznego, oświatowego i kulturalnego ustronńskiej młodzieży. Związkowa młodzież ewangelicka włączyła się czynnie w zbiórkę funduszy na rozbudowę obiektu, organizując loterię fantową, podczas której zebrano 10 223,66 zł. Uroczyste otwarcie Domu Młodzieży „Prażakówka” odbyło się 23 września 1934 r. w obecności wojewody śląskiego – Michała Grażyńskiego. Zob. Bożena Kubień. 2014. „Prażakówka” w latach 1922–1934: idea – budowa – rozbudowa. W *Pamiętnik Ustroński. Ustroń, Śląsk Cieszyński, historia, dziedzictwo kulturowe, współczesność*. T. 17. Red. Bożena Kubień, 13–32. Ustroń: Towarzystwo Miłośników Ustronia; Paweł Nikodem. 1930. „Ewangelicki Dom Młodzieży w Ustroniu”. *Posel Ewangelicki* 21(27): 4–6; 1934. „Jak budowaliśmy Dom Młodzieży Ewang. w Ustroniu”. *Posel Ewangelicki* 50(39): 1–2; Nierostek. 1936. „Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej”, 106.

⁴³ Jon. 1938. „XX-lecie zmartwychwstania Polski”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(9): 165.

⁴⁴ Zob. 1937. „Pomoc zimowa”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(10): 194.

⁴⁵ Halina Guzy-Steinke. 2005. „Jednostka a działalność kulturalno-oświatowa w świetle pedagogiki społecznej”. *Pedagogika Społeczna* 1: 61.

Najpowszechniejszą i najliczniejszą formą działalności kulturalnej młodych ewangelików, zrzeszonych w kołach związkowych, stanowiły prowadzone chóry młodzieżowe⁴⁶, ukierunkowane na: „Poznawanie dorobku kulturowego światowego luteranizmu w dziedzinie muzyki i pieśni, a zarazem służenie parafii śpiewem podczas nabożeństw”⁴⁷. Poszczególne koła organizowały liczne akademie i koncerty (np. w trakcie ślubów swych członków). Początkowo w ramach sekcji muzycznych ćwiczone wyłącznie pieśni religijne (w tym chorały), by pozytywnie zaprezentować się wobec starszych zboru⁴⁸, lecz z czasem do repertuaru stopniowo włączano pieśni świeckie, zarówno znanych kompozytorów (np. kantatę Feliksa Nowowiejskiego *Testament Bolesława Chrobrego*⁴⁹), jak i pieśni ludowe, które urozmaicały czas spotkań towarzyskich. Systematyczne próby i wytężona praca – pod okiem doświadczonych dyrygentów – sprawiły, że poziom prezentowany przez młodzieżowe chóry nieustannie wzrastał, zyskując poparcie u starszych zboru, co umożliwiało docieranie do szerszego grona odbiorców poprzez transmisje występów w Polskim Radiu⁵⁰. Warto także podkreślić, że w ciągu dziesięciolecia działalności związku we wszystkich oddziałach terenowych wyćwiczono łącznie imponującą liczbę 1620 pieśni religijnych oraz 924 piosenki świeckie⁵¹.

Inną formą działalności młodzieży ewangelickiej, opartą na oddziaływaniu kulturalnym, były organizowane w kołach terenowych amatorskie sekcje teatralne, w których – pod kierunkiem reżysera – młodzież przygotowywała się do występów scenicznych, poznając i doskonaląc techniki gry aktorskiej⁵². Z uwagi na duże zainteresowanie sztuką amatorską ze strony ewangelickiej młodzieży, na łamach czasopisma związkowego „Głos Młodzieży Ewangelickiej” publikowano poradniki, wspierające koła w przygotowaniach do występów scenicznych, zawierające również wykazy proponowanych sztuk wraz z określeniem ich stopnia trudności⁵³. W ramach działalności kół związkowych wystawiano sztuki teatralne (m.in. dra-

⁴⁶ Jan Szturc. 2017. Ewangelickie stowarzyszenia społeczno-kulturalne na Górnym Śląsku. W *Umbrā Transit Lux Permanet. Ewangelicy na Górnym Śląsku na przestrzeni wieków*. Red. Joanna Lusek, 410. Bytom: Muzeum Górnośląskie w Bytomiu.

⁴⁷ Szturc. 2012. Stowarzyszenia społeczne w polskim luteranizmie, 272.

⁴⁸ Adam Hławiczka. 1932. „Chóry młodzieży a Kościół”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 1(2): 2.

⁴⁹ 1932. „Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewang. – Cieszyn”. *Posel Ewangelicki* 47(8): 5.

⁵⁰ Wład. 1937. „Z ruchu młodzieżowego na Śląsku”. Jednodniówka wydana z okazji III Zjazdu Związku Tow. Polskiej Młodzieży Ewang. Rzeczypospolitej Polskiej: 23.

⁵¹ Nierostek. 1936. „Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej”, 104.

⁵² Zob. 1937. „O próbach teatralnych”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(3): 48–49.

⁵³ Zob. L.S. 1937. „O charakteryzacji w teatrze amatorskim”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(10): 190–192; 1937. „Przegląd sztuk i sztuki ludowe”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(1): 9.

maty czy komedie) o zróżnicowanej tematyce: religijnej, patriotycznej, ludycznej, a także regionalnej – dotyczącej problemów życia codziennego⁵⁴.

W stowarzyszeniu próbowano również zadbać o zainteresowanie młodzieży aktywnością literacką, o czym świadczy ogłoszony przez Zarząd Główny konkurs na nowelę, której tematyka miała oscylować wokół przeżyć wielkanocnych lub zostać poświęcona wydarzeniom związanym z pracą związkową i nadchodzącym jubileuszem⁵⁵. Ponadto opublikowano wyniki innego konkursu, międzynarodowego, którego zadaniem było opracowanie rozprawy na tematy: „Chrystus a sprawa pokoju; przyjazna współpraca między narodami”⁵⁶.

Realizacja funkcji oświatowej w ZPME WŚ przejawiała się przede wszystkim w organizowaniu wykładów, prowadzonych zazwyczaj przez osoby duchowne, oraz pogadanek i spotkań odczytowych (przygotowanych referatów), połączonych z dyskusją, przyczyniających się do kształtowania charakteru młodzieży ewangelickiej i doskonalenia umiejętności retorycznych, a także poszerzających ich zasób wiedzy⁵⁷. Tematyka wykładów i referatów – zgodnych z programem pracy (publikowanym w ramach czasopisma) i ukierunkowanych na rozwój intelektualny i duchowy młodzieży – oscylowała wokół zagadnień religijno-etycznych, kulturalno-oświatowych, społeczno-gospodarczych, patriotyczno-narodowych oraz profilaktyki antyalkoholowej⁵⁸.

Inny aspekt działalności samokształceniowej, organizowanej w oddziałach terenowych związku, stanowiły specjalne kursy i szkolenia przygotowujące do wykonywania pracy zawodowej, poszerzające wiedzę i doskonalące praktyczne umiejętności w codziennej pracy, odpowiadające zainteresowaniom i potrzebom młodzieży ewangelickiej, która w większości wywodziła się ze środowiska robotniczego i chłopskiego⁵⁹. W ramach dostępnej oferty – szczególnie w kołach wiejskich – zachęcano do uczestnictwa w następujących kursach: przysposobienia rolniczego, ogrodniczych, kroju i szycia, hodowli zwierząt gospodarskich czy zagotowywania owoców, przy czym akcentowano także znaczenie etosu wykonywanej pracy⁶⁰. Warto podkreślić, że absolwenci powyższych kursów uczestniczyli

⁵⁴ A.M. 1933. „W sprawie przedstawień – Koło Goleszów”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(5): 3.

⁵⁵ Zob. Andrzej Wantuła, Józef Nierostek. 1936. „Konkurs”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(1): 17.

⁵⁶ Zob. 1934. „Ze świata ewangelickiego”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(10): 197.

⁵⁷ Wienczek. 1939. „Nasze zadania – Jaworze”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(20): 24.

⁵⁸ Kubica-Heller. 1996. *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim*, 63.

⁵⁹ H.H. 1938. Kronika. Drogomyśl – „Nasze życie”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(10): 197.

⁶⁰ Zob. 1938. „Alfabet pracy”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(7): 130.

często w różnych wystawach i konkursach z zakresu przysposobienia rolniczego, zdobywając liczne nagrody i pochwały⁶¹. W celu przygotowania osób do pracy z młodzieżą czy wypełniania statutowych funkcji w związku zarząd organizował ponadto specjalne kursy na działaczy młodzieżowych⁶².

Wyróżnikiem działalności oświatowej młodych ewangelików były organizowane i prowadzone w oddziałach terenowych – przy współpracy z lokalnymi pastorami – szkoły niedzielne, ukierunkowane zarówno na wychowanie religijne dzieci, jak i – w dalszej perspektywie – na przygotowanie ich do działalności w związkach młodzieżowych. Programy i scenariusze zajęć (uzupełniane również o elementy zabawowe) realizowanych w szkółkach były starannie opracowywane przez zarząd stowarzyszenia. W tym celu organizowano kursy przygotowujące młodzież do pracy z dziećmi, podczas których zwracano uwagę na staranne przygotowanie lekcji (nabożeństw), a także na umiejętności pedagogiczne w pracy z dziećmi⁶³. Z analizy dostępnych źródeł wynika, że liczba organizowanych wówczas szkółek niedzielnych nie była wystarczająca względem zgłaszanych potrzeb i zamierzeń zarządu, szczególnie na obszarze Śląska Cieszyńskiego, gdzie funkcjonowało ich zaledwie kilka⁶⁴.

Kolejnym, ważnym obszarem działalności statutowej kół związkowych było rozbudzanie zainteresowań czytelniczych wśród młodych ewangelików. Cel ten osiągnano poprzez powoływanie i prowadzenie własnych bibliotek, w tym przez systematyczne uzupełnianie i urozmaicanie dostępnych zbiorów (uzyskiwanych także w wyniku prywatnych darowizn⁶⁵). Mogli z nich korzystać okoliczni mieszkańcy, niezależnie od wyznania, dzięki czemu młodzieżowe koła zyskiwały uznanie ze strony społeczeństwa⁶⁶. Dla przykładu: w 1939 r. biblioteka koła w Pruchnej liczyła 360 tomów⁶⁷, natomiast dostępne zbiory koła chorzowskiego wynosiły 370 tomów⁶⁸.

⁶¹ Nierostek. 1936. „Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej”, 105.

⁶² Jerzy Wałach. 1935. „Wspomnienia z kursu dla pracowników wśród młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(8): 143–145.

⁶³ Józef Nierostek. 1932. „Związek młodzieży a szkółka niedzielna”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 1(1): 3–4.

⁶⁴ Jon. 1938. „O szkółkę niedzielną”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(3): 46–47.

⁶⁵ Zob. Zarząd Koła Zw. P. Mł. Ew. 1935. „Kronika: Zamarski”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(6): 116; 1936. „Kronika: Istebna – podziękowanie”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(5): 100.

⁶⁶ Zob. Konika. 1939. „Pruchna. 10-lecie Związku Polskiej Młodz. Ewang”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(1): 16.

⁶⁷ Zob. Konika. 1939. „Pruchna. 10-lecie Związku, 16.

⁶⁸ Zob. Keszutam. 1939. „Kronika: Chorzów – Z.P.M.E.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(4): 76.

5. Działalność rekreacyjno-sportowa

Organizacja czasu wolnego młodzieży ewangelickiej, ukierunkowana na dostarczanie rozrywki oraz kształtowanie życia towarzyskiego, na podstawie zasad etyki chrześcijańskiej, stanowiła nieodzowny element działalności każdego koła związkowego⁶⁹. Wzajemną integrację młodzieży wspierano również poprzez zachęcanie ich do podejmowania aktywności fizycznej i działalności prospołecznej. Powyższe funkcje w oddziałach terenowych starano się spełniać w miarę możliwości, zakładając i prowadząc lokalne świetlice, organizując uroczystości i spotkania towarzyskie, połączone z aktywnością kulturalno-oświatową i religijną, a także urządzając zawody sportowe, wycieczki (lokalne i turystyczne) oraz kolonie dla dzieci i młodzieży z całego kraju⁷⁰.

Koła związkowe, zainspirowane działalnością Y.M.C.A., starały się zainteresować lokalną młodzież ewangelicką aktywnością fizyczną, powołując specjalne sekcje sportowe, pozwalające m.in. przygotować młodzież do zdobycia Polskiej Odznaki Sportowej, jak i pomóc w lepszym poznaniu i doskonaleniu umiejętności z różnych dyscyplin sportowych, będących w kręgu zainteresowań młodych ewangelików⁷¹. Oprócz troski o zdrowie fizyczne młodzieży, promowana przez związek działalność sportowa wspierała realizację ewangelickiego modelu wychowania⁷², a także stanowiła cenne urozmaicenie spotkań integracyjnych członków sąsiednich kół związkowych⁷³.

Wśród bogatej oferty dyscyplin sportowych, oferowanych przez poszczególne koła – stanowiącej podstawę do organizacji zawodów międzypołączkowych – należy wymienić m.in.: konkurencje lekkoatletyczne (biegi i sztafety olimpijskie, rzut oszczepem, pchnięcie kulą, rzut dyskiem, skok wzwyż), wyścigi kolarskie, sporty drużynowe (siatkówka, koszykówka), sporty zimowe (narciarstwo, łyżwiarstwo, sanki), tenis stołowy, szachy, a nawet strzelectwo⁷⁴. Należy jednak nadmienić, że organizowane dla młodzieży ewangelickiej zawody sportowe traktowano przede

⁶⁹ Tadeusz Wojak. 1939. „Hasło”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(4): 63.

⁷⁰ Zob. Kubica-Heller. 1996. *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim. Studium historyczno-socjologiczne*, 63.

⁷¹ Hajewski. 2009. Działalność katowickiego koła Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej, 14.

⁷² Poprzez treningi i wzajemną rywalizację młodzież mogła rozwijać w sobie takie cechy, jak sumiennosc, uczciwość, wytrwalosc czy solidarnosc.

⁷³ Wład. 1937. *Z ruchu młodzieżowego na Śląsku*, 24.

⁷⁴ Zob. Zarząd Koła ZPME, Drogomyśl. 1937. „Kronika: Drogomyśl”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(10): 196–197; 1938. „Kronika Góleszów”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(7): 139.

wszystkim jako okresowe próby sprawności fizycznej, zachęcające młodzież do kultywowania życia sportowego, uwzględniającego zasady zdrowego i etycznego wychowania fizycznego⁷⁵.

Celem realizacji zadań statutowych, w tym organizowania zebrań i spotkań towarzyskich, oddziały terenowe podejmowały szereg działań zmierzających do powołania i urządzania własnych świetlic związkowych, bądź użyczenia dedykowanych sal w istniejących już obiektach zborowych⁷⁶. Młodzież chętnie spędzała wolny czas w świetlicach, organizując „herbatki” (spotkania młodzieży sąsiednich kół, połączone z pogadankami, grami i zabawami towarzyskimi⁷⁷) oraz uroczystości, jak choćby tradycyjne świąteczne gwiazdki, związane ze wspólnym śpiewem kołęd, łamaniem się opłatkiem i składaniem życzeń, przyczyniające się do „życia i harmonijnego zespolenia się członków danego koła”⁷⁸. Ponadto młodzież czynnie angażowała się w przygotowanie festynów ludowych i dożynek⁷⁹ czy dorocznych zabaw karnawałowych⁸⁰.

*

Problematyce aktywizacji i wychowania młodzieży ewangelickiej, szczególnie w okresie międzywojennym, poświęcano wiele uwagi, ponieważ decydowała ona o przyszłości i pomyślności Kościoła, społeczeństwa i odrodzonego narodu. W celu pogłębiania życia religijnego i patriotycznego młodzieży, na podstawie działalności kulturalno-oświatowej i społecznej, powołano na Śląsku jedyną, pełną strukturę związkową polskiej młodzieży ewangelickiej, posiadającą nawet własne czasopismo, za którego pośrednictwem możliwe było prowadzenie rzeczywistego dyskursu między młodymi ewangelikami.

Rezultatem prowadzonych analiz, uzupełnionych o publikowane treści w czasopiśmie „Głos Młodzieży Ewangelickiej”, było wskazanie i usystematyzowanie głównych obszarów działalności związku, przygotowujących młodzież do pełnienia ważnych obowiązków religijnych, społeczno-oświatowych i narodowych w swym otoczeniu. Proponowana przez związek i modyfikowana (w zależności

⁷⁵ Zob. Andrzej Podzorski. 1933. „Młodzież a sport – względnie wychowanie fizyczne”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(5): 2–3.

⁷⁶ Zob. 1934. „Kronika Golasowice”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(3): 58–59.

⁷⁷ W.S. 1934. „Kronika Cieszyn”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(3): 57–58.

⁷⁸ Jon. 1933. „Gwiazdka Członków Zw.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(9): 1.

⁷⁹ 1935. „Kronika: Ustroń. Z naszego życia”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(8): 159–160.

⁸⁰ Zob. M.B. 1938. „Kronika Pruchna”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(2): 38–39.

od oczekiwań i potrzeb młodzieży, a także sytuacji społeczno-politycznej kraju) w trakcie zjazdów związkowych⁸¹ szeroka oferta programowa, podkreślająca szacunek do wiedzy i aktywności społecznej ewangelików, koncentrowała się na koncepcji wszechstronnego wychowania, zawierającego: kształtowanie charakteru młodzieży, wdrażanie ich do pracy kulturalno-oświatowej i działalności społeczno-charytatywnej, uwzględniając również sferę aktywności towarzysko-sportowej i patriotycznej młodzieży.

Trafność doboru form organizacji czasu wolnego młodzieży, wraz z zapewnieniem im opieki duszpasterskiej ze strony parafii, przyczyniła się do wzajemnej integracji młodego pokolenia i propagowania idei ewangelika-Polaka, pozwalając jednocześnie zapobiec odstępstwom od wiary i Kościoła wśród młodzieży ewangelickiej w okresie międzywojennym.

*

Bibliografia

1934. *Statut Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego*.

Bocek Paweł. 1937. „Zagadnienie dorostu w Związkach Polskiej Młodz. Ewang.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(7): 123–124.

Efef. 1933. „Kronika: Z wycieczki Z.P.M.E. Woj. Śl. do Piekar”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(9): 4.

Gaś Adam. 1936. „Kronika: Świętochłowice – W. Hajduki”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(6): 129–130.

Godfrejów-Tarnogórska Agnieszka, Józwiak Ewa. 2017. Funkcjonowanie i struktury organizacyjne Kościołów. Kościół ewangelicko-augsburski. Kościół ewangelicko-reformowany. W *500 lat Reformacji w Polsce*. Red. Paweł Ciecieląg, Ewa Józwiak, Agnieszka Godfrejów-Tarnogórska, 21–46. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.

Grelewski Stefan. 1935. *Wyznania protestanckie w Polsce współczesnej*. Sandomierz: Diecezjalny Zakład Graficzno-Drukarski w Sandomierzu.

Guzy-Steinke Halina. 2005. „Jednostka a działalność kulturalno-oświatowa w świetle pedagogiki społecznej”. *Pedagogika Społeczna* 1: 59–63.

H.H. 1938. „Kronika: Drogomyśl – «Nasze życie»”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(10): 197–198.

⁸¹ Zob. Józef Nierostek. 1934. „Na zjazd nasz w Skoczowie”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(6): 103–104; 1937. „III. Zjazd Młodzieży polsko-ewang. w Katowicach”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 6(3): 56–57; Władysław Pawlas, Jan Sikora. 1938. „Program Zjazdu Delegatów”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(5): 95.

- Hajewski Tomasz. 2009. Działalność katowickiego koła Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej w latach 1927–1939. W *Wkład ewangelików w obronie polskości w Katowicach i na Górnym Śląsku w latach 1919–1939*. Red. Jan Szturc, 7–22. Katowice: Wydawnictwo „Głos Życia”.
- Hławiczka Adam. 1932. „Chóry młodzieży a Kościół”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 1(2): 2.
- Jon. 1935. „Generał Sosnkowski o wychowaniu młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(9): 170–171.
- Jon. 1938. „O szkółkę niedzielną”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(3): 46–47.
- Jon. 1939. „Po zjeździe”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(6): 106–108.
- Keszutam. 1939. „Kronika: Chorzów – Z.P.M.E.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(4): 75–76.
- Kosman Marcei. 1980. *Protestanci w Polsce (do połowy XX w.)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kubica-Heller Grażyna. 1996. *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim. Studium historyczno-socjologiczne*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo „Głos Życia”.
- Kubień Bożena. 2014. „Prażakówka” w latach 1922–1934: idea – budowa – rozbudowa. W *Pamiętnik Ustroński. Ustroń, Śląsk Cieszyński, historia, dziedzictwo kulturowe, współczesność*. T. 17. Red. Bożena Kubień, 13–32. Ustroń: Towarzystwo Miłośników Ustronia.
- Nierostek Józef. 1932. „Związek młodzieży a szkoła niedzielna”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 1(1): 3–4.
- Nierostek Józef. 1936. „Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 5(6): 103–108.
- Nierostek Józef. 1937. „Czego chcemy?”. Jednodniówka wydana z okazji III Zjazdu Związku Tow. Polskiej Młodzieży Ewang. Rzeczypospolitej Polskiej: 12–15.
- Nierostek Józef. 1938. „Wielki dzień”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 7(10): 185–186.
- Nikodem Paweł. 1930. „Ewangelicki Dom Młodzieży w Ustroniu”. *Posel Ewangelicki* 46(27): 4–6.
- Podzorski Andrzej. 1933. „Młodzież a sport – względnie wychowanie fizyczne”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(5): 2–3.
- Szeruda Jan. 1934. „Uwagi o ideologii i zadaniach Stow. Młodz. Ewang.”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(4): 65–68.
- Szturc Jan. 1998. *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI–XX w.* Bielsko-Biała: Ośrodek Wydawniczy „Augustana”.
- Szturc Jan. 2006. *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w polskim ewangelicyzmie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Szturc Jan. 2012. Stowarzyszenia społeczne w polskim luteranizmie. Ujęcie historyczne. W *Kościół luterski na ziemiach polskich (XVI–XX w.), w ramach Rzeczypospolitej państw ościennych i na emigracji*. Red. Jarosław Kłaczek, 256–288. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Szturc Jan. 2017. Ewangelickie stowarzyszenia społeczno-kulturalne na Górnym Śląsku. W *Umbra Transit Lux Permant. Ewangelicy na Górnym Śląsku na przestrzeni wieków*. Red. Joanna Lusek, 404–421. Bytom: Muzeum Górnośląskie w Bytomiu.

- Uljasz Adrian. 2016. „Ksiądz Józef Nierostek (1901–1943). Patriotyczny duszpasterz, redaktor i publicysta z Cieszyna”. *Wiek Stary i Nowy* 10(15): 98–118.
- Wałach Jerzy. 1935. „Wspomnienia z kursu dla pracowników wśród młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 4(8): 143–145.
- Wantuła Andrzej. 1933. „Jak urządzić godzinę biblijną”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(6): 3–4.
- Wienciek. 1939. „Nasze zadania – Jaworze”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(20): 24.
- Wład. 1937. „Z ruchu młodzieżowego na Śląsku”. Jednodniówka wydana z okazji III Zjazdu Związku Tow. Polskiej Młodzieży Ewang. Rzeczypospolitej Polskiej: 21–24.
- Wojak Tadeusz. 1939. „Hasło”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(4): 62–64.
- Wojak Tadeusz. 1939. „Życie towarzyskie w towarzystwach młodzieży”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 8(5): 84–86.
- Wojnar Gustaw. 1933. „Z korytarza”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 2(7): 2–3.
- Wu. 1934. „Praca”. *Głos Młodzieży Ewangelickiej* 3(5): 96.

*

Streszczenie: Problematyce aktywizacji i wychowania młodzieży ewangelickiej w okresie międzywojennym poświęcano wiele uwagi, ponieważ stanowiła ona o przyszłości Kościoła, społeczeństwa i odrodzonego narodu. Celem artykułu jest próba uszczegółowienia – z perspektywy pedagogicznej – głównych obszarów działalności stowarzyszenia „Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego”. Scharakteryzowano uwarunkowania powstania i rozwoju związku, uwzględniając zakres jego oddziaływania patriotyczno-religijnego, kulturalno-oświatowego i społecznego, przygotowującego młodzież do pełnienia ważnych obowiązków religijnych, społeczno-oświatowych i narodowych w swym otoczeniu. Omówiono również założenia ewangelickiego modelu wychowania oraz działalność rekreacyjno-sportową i charytatywną związku, wspierającą integrację społeczną młodych ewangelików.

Słowa kluczowe: młodzież ewangelicka, stowarzyszenia, działalność patriotyczno-religijna, działalność kulturalno-oświatowa.

Abstract: The Activities of the Polish Evangelical Youth Association of the Silesian Voivodeship in the Years 1927–1939. The problems of activation and education of Evangelical youth in the interwar period has been paid much attention, because they constituted the future of the church, society and the reborn nation. The aim of the article is an attempt to detail, from the pedagogical perspective, the main areas of activity of the association – “The Union of Polish Evangelical Youth of the Silesian Voivodeship”. Thus, the conditions of the creation and development of the Association were characterized, taking into account the scope of its patriotic-religious, cultural-educational and social influence, preparing young

people to perform important religious, social-educational and national duties in their environment. The assumptions of the Evangelical model of upbringing, as well as recreational, sports and charity activities of the association, supporting the social integration of young Evangelicals, were also discussed.

Keywords: Evangelical youth, associations, patriotic-religious activity, cultural-educational activity.